

Anna Helena Nilsson född Lalander

Min mor

Anna-Lena kallades hon i dagligt tal. Hon föddes den 22 oktober 1859 på den s. k. fogdegården i Huså. Hennes far var Johan Petter Lalander, som 1858 efterträtt sin far som gruvfogde i Huså. Anna Lena hade en bror som var tre år äldre, och senare fick hon ytterligare sju syskon. Hon fick i sin tidigaste barndom lära sig att utnyttja varje stund till arbete. Hon fick passa sina yngre syskon och i övrigt hjälpa sin mor., Lisbet Jonsdotter med allehanda husliga sysslor. Hon fick lära sig att mjölka så snart hon orkade hålla en stäva mellan knäna. I skola gick hon sex veckor allt som allt.

Min mot har berättat hur hon och hennes syster Ingrid fick gå med mat åt gruvfogden upp till gruvan på fjället. Många gånger var det kallt och snöstorm. Kjolarna blev blöta, tinade nere i gruvan men frös på nytt till is under hemfärden. Flickorna bar inte byxor på den tiden. De fick skavsår på benen av de hårdfrusna kjolarna, men sådana bagateller pjoskades ej med.

Anna-Lena och hennes äldre bror Nicolaus fick sommartid gå i vall med kreaturen. Många gånger grät de av rädsla när åskan gick. Ofta sprang djuren åt olika håll, och sådana gånger kunde det bli mörkt, innan de samlat dem alla och fått dem på hemväg. De visste att det fanns vitterfolk i skogen. Anna-Lena mötte dem aldrig, men hennes mor hade mött dem vid två tillfällen och hört vittorna sjunga och locka på sina kor och kalla dem vid namn.

Anna-Lena tyckte mycket om djur. Hennes största glädje var att få uppdraget att gå till skogs utrustad med en grimma för att hämta hem hästar och så få rida barbacka hem. En gång ledde hon och Ingrid en ko till en kreaturshandlare i Bleckåsen. Det var tre mil dit. Sedan de lämnat kon, övernattade de på en höskulle, innan de nästa dag gick den långa vägen hem igen.

När arbetet nedlades i gruvan, flyttade gruvfogden med sin familj till Bonäset, som ligger vid södra änden av Kallsjön. Det var 1869 och Anna-Lena var då tio år gammal. Efter flyttningen blev fadern, bland mycket annat, hamnfogde i Bonäshamn. Det gick flera ångbåtar på den fyra mil långa Kallsjön. Hamnfogden såg till att allt som skulle fraktas, folk, fä och varor kom med. Anna-Lena fick en tid hjälpa restauratrisen på ångaren Kallströmmen med matlagning samt vara uppapperska. Det serverades naturligtvis sprit på båten. Många av resandena hade själva med sig matsäck och brännvin och dessa köpte bara kaffe, ty kaffekask skulle de ha. Det dracks mycket kask på den tiden.

Att vara hamnfogde är ungefär liktydigt med att vara speditör, Anna-Lenas far hade inte bara den sysslan, han var också någon tid gästgivare. Dessutom hade han ett jordbruk och drev en ganska omfattande kreaturshandel. Det blev följaktligen rätt mycket av arbetet på gården som lades på de äldsta barnens axlar. Därtill blev det allt flera småsyskon att passa, allt mera som skulle vävas, kardas, spinnas och stickas. Nicolaus var stillsam och fåordig och mest lämplig att hjälpa till med jordbruket. Anna-Lena var däremot livlig och språksam, och det blev därför hon som skickades i ärenden som skulle uträttas på annat håll. Hon fick ofta ta tömmarna och köra gästgivar skjutsar.

När man på den tiden reste från Östersund till Bonäset, kunde man på sommaren åka ångbåt till Kvitsle. Sedan fick man fara landsvägen. Från Kvitsle till Mörsil är ungefär en mil, från Mörsil till Järpen en mil och från Järpen till Bonäshamn en mil. Härifrån kunde man, som nämnts åka båt på Kallsjön. Vintertid gick inga båtar och då fick man åka släde på isen. Sämst var kommunikationerna de tider då isen varken bar eller brast och landsvägarna blev till lerdiken av höst- och vårlasket. Den 22 juni 1882 invigdes västra stambanan och då blev det järnvägsstationer i Mörsil och Järpen.

Samma år, 1882, flyttade Anna-Lena till bonden Nils Nilsson på Husnäsets gård vid Järpen. Han var änklings och behövde en duktig hushållerska. Två år senare gifte de sig. Hon var då tjugofem år och han fyrtio. Tre barn fick de: Jag, Kristina, föddes 1885. Hjalmar 1888 och Gustav 1899.

Husnäset är en av de tre stora gårdar som hörde till egendomen Mo i Undersåkers socken, vilken ägdes av Nils Nilssons far. Förutom inägorna omfattade Mo 7 000 tunnland skog. Inom Husnäsets ursprungliga gräns ligger bland annat Järpens hela stationsområde och hotellets mark.

Min far hade många förtroende uppdrag och var fjärdingsman i mer än tjugo år. Mor var den som styrde gården och tjänstfolket, och det gjorde hon mest med klokhet. När far av hjälpsamhet gått i borgen för sina vänner, blev det konkurs och gården höll på att gå ifrån honom. Ett par välsituerade bönder, som kände till mors duglighet, gick nu i borgen för henne och ordnade så att gården skrevs i hennes namn. Borgensmännens förtroendesveks inte, ty mor skötte sin förpliktelse och räntor med noggrannhet.

På Husnäset var det nästan som en gästgivargård. Kallborna, som skulle till Östersund eller till doktorn i Mörsil, brukade lämna kvar hästar och åkdon tills de kom tillbaka. Medan de väntade på tåget satt de och åt sin matsäck. Mor sålde kaffe till dem för 5 öre koppen. Många låg kvar över natten: Järpen var tingsställe, och medan tinget varade bodde både nämndemän och andra på Husnäset. Det bäddades i alla rum både i första och andra våningen. Familjen själv fick flytta ihop sig i köket.

Mors fasterman, Stor-Erik i Sää (Erik Ersson), kom ofta på besök och då blev det alltid trevligt. Han och min far var goda historieberättare. Det blev trängsel i köket och sena kvällar, när dessa bägge satt och drog sina historier från den tiden de körde foror till Norge och när de var ute på jakt och fiske. Stor-Erik var skicklig finsnickare. Han gjorde bl. a. syskrin som han skänkte till alla flickor som föddes i släkten. Jag fick dessutom ett bord och en kommod, som jag haft mycken glädje av som barn. Numera ägs dessa saker av mina barnbarn. Min mor stor i stor gunst hos sin fasterman, man han sade mer än en gång åt henne; ”Du har då klent reda på släkten din oppi Åre”.

Min far dog den 10 januari 1922, vid 78 års ålder. Min bror Gustav övertog ungefär samtidigt gården. Där fanns då 2 hästar, 9 kor och några får. Så länge som mor orkade hjälpte hon sin son, även sedan han gift sig.

Dagen efter det mor fyllt 81 år föll hon och bröt högra lårbenet, så hon fick ligga på lasarettet i mer än tre månader. Hennes ögon hade i många år varit svaga, och trots en operation i Uppsala försämrades synen så att hon till sist blev alldeles blind. Någon klagan över detta hörde man aldrig. När någon läste tidningarna och brev för henne, var hon så tacksam och på gott humör. Några år efter den första olyckshändelsen halkade hon i trappan och bröt högra

armen och måste åter till lasarettet. Därifrån kom hon till vårdhemmet i Undersåker, där hon stannade till sin död. Sina själskrafter fick hon behålla intill det sista. Hon var så glad då hon fick besök av gamla vänner och fick samtala om tider som svunnit. Hon intresserade sig för allt och mest för barn och barnbarn. Hon slutade sitt strävsamma och uppoffrande liv den 24 april 1953, 93 ½ år gammal.

Hur god Du var och vilket vackert föredöme Du varit för oss alla! Mor, kära Mor, ingen var väl som Du, ingen i hela världen!

Din dotter

Kristina

(Stina Wågland)